

TYÖELÄMÄ- JA TASA-ARVO- VALIOKUNNAN LAUSUNTO 5/2009 vp

Valtioneuvoston kirjelmä ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi (itsenäisiä ammatinharjoittajia koskeva tasa-arvodirektiivi)

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunnan puhemies on 3 päivänä huhtikuuta 2009 lähettänyt valtioneuvoston kirjelmän ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi (itsenäisiä ammatinharjoittajia koskeva tasa-arvodirektiivi) (U 29/2009 vp) käsiteltäväksi suureen valiokuntaan ja samalla määrännyt, että työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan on annettava asiasta lausuntonsa suurelle valiokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- hallitusneuvos Katriina Alaviuhkola ja hallitussihteeri Terhi Tulkki, sosiaali- ja terveysministeriö
- hallitussihteeri Seija Jalkanen, työ- ja elinkeinoministeriö
- työmarkkina-asioiden päällikkö Merja Hirvonen, Suomen Yrittäjät ry
- toimitusjohtaja Marjukka Karttunen, Yrittäjänaiset ry.

Lisäksi kirjallisen lausunnon ovat antaneet:

- tasa-arvoaltuutettu Pirkko Mäkinen
- Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry.

VALTIONEUVESTON KIRJELMÄ

Ehdotus

Komissio antoi 3.10.2008 ehdotuksen Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen soveltamisesta itsenäisiin ammatinharjoittajiin. Tavoitteena on panna tehokkaammin täytäntöön naisten ja miesten tasa-arvoisen kohtelun periaate sekä itsenäisten ammatinharjoittajien että itsenäisessä ammatinharjoittamisessa avustavien avio- ja avopuolisoiden osalta. Ehdotuksella kumottaisiin neuvoston direktiivi 86/613/ETY.

Ehdotuksella pyritään lisäämään naisryrittäjyyttä sekä parantamaan avustavien puolisoitten asemaa ja työ- ja yksityiselämän yhteensovittamista. Direktiiviehdotus säättää vähimmäistason, mutta antaa jäsenvaltioille mahdollisuuden asettaa tiukempia vaatimuksia.

Valtioneuvoston kanta

Valtioneuvosto suhtautuu myönteisesti direktiiviehdotukseen. Säännösten valmistelussa tulee ottaa huomioon pienten yritysten näkökulma.

Osa jäsenmaista pitää ehdotettua oikeusperustaa riittämättömänä. Valtioneuvosto katsoo lähtökohtaisesti, että ehdotettu oikeusperusta on riittävä. Sosiaaliturvaa sekä työturvallisuutta ja -terveyttä koskevia kysymyksiä voidaan pitää päätavoitteelle eli tasa-arvon edistämiseksi liittämissä. Kantaa voidaan tarpeen vaatiessa neuvottelujen edetessä tarkentaa.

Nykyisen direktiivin laajentamista koskemaan myös itsenäisen ammatinharjoittajan avopuolisoa voidaan pitää perusteltuna. Sen sijaan valtioneuvosto ei pidä toivottavana, että direktiivissä nimetään ja määritellään henkilöryhmä avustavat puoliset, jolloin direktiivin hyväksymisestä seuraisi velvollisuus liittää sosiaaliturvalainsäädäntöön ja -järjestelmään kokonaan uusi nimetty henkilöryhmä ja säännellä erikseen laissa, millaisella toiminnalla ja millaisin ehdoin tähän ryhmään kuuluville oikeus sosiaaliturvaetuuksiin syntyisi. Suomen kattavan sosiaaliturvajärjestelmän kannalta tämä olisi epätarkoituksenmukaista ja monimutkaista lain-säädäntöä tarpeettomasti ottaen huomioon, että kyse on direktiivin henkilöpiirin laajentamisesta koskemaan myös avopuolisoita. Voimassa olevan direktiivin lähestymistapa, jossa ei ole erikseen nimetty ja määritelty käsitettä avustava puoliso, on paremmin yhteensopiva Suomen järjestelmän kanssa.

Direktiiviehdotuksen soveltamisalaa erityisesti suhteessa tavaroita ja palveluita koskevan tasa-arvodirektiivin 2004/113/EY soveltamisalaa tulisi pyrkiä selventämään. Yhdenvertaisen kohtelun periaatetta koskevan artiklan osalta voitaisiin myös esittää harkittavaksi siviilisäätyä koskevan syrjäntäperusteen poistamista artiklasta ottaen huomioon, ettei peruste tuo lisäarvoa tasa-arvon kannalta.

Äitiysvapaa-oikeuden sijasta olisi parempi säätää oikeudesta äitiysetuuteen. Yritystoiminta ei useinkaan salli pitkäaikaista poissaoloa ja näin estettäisiin myös yrittäjyyden kynnyksen nousumista tältä osin. Yrittäjyyden ja perhe-elämän yhteensovittamista tulisi tukea ja tämä tapahtuisi parhaiten kehittämällä ensisijaisesti vapaaehtoisia sijaispalveluja. Lakiin perustuvan sijaispalvelujärjestelmän luomisessa ongelmalista voisi olla muun muassa rahoituksen järjestäminen, sijaispalveluiden organisoiminen toimialaltaan hyvin erilaisten pienyritysten tarpeisiin sekä yrittäjien yhdenvertaisen kohtelun turvaaminen.

Korvausta tai hyvitystä koskevan artiklan sisältöä ja tavoitteita tulisi selkiyttää erityisesti sen suhteen, millaisissa tilanteissa hyvitystä maksettaisiin ja mikä taho olisi maksuvelvollinen.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Yleistä

Valiokunta pitää direktiiviehdotuksen tavoitteita hyvinä ja kannatettavina. Koko EU:n alueella tulee huolehtia siitä, että itsenäisinä ammatinharjoittajina toimivat naiset saavat mahdollisuuden riittävän pituiseen äitiyslomaan ja että avustavien puolisoitten panos perheyhteyksissä tunnustetaan antamalla heille samantasoinen sosiaalinen suoja kuin itsenäisille ammatinharjoittajille.

Direktiiviehdotuksen perustelujen mukaan kahdeksassa EU-maassa ei vielä nykyisin tarjo-

ta itsenäisille ammatinharjoittajille mahdollisuutta äitiysloman pitämiseen. Avustavat perheenjäsenet voivat useissa EU-maissa jäädä kokonaan ilman sosiaaliturvaa monissa elämäntilanteissa.

Euroopan parlamentti on useaan otteeseen vaatinut komissiolta toimia itsenäisten ammatinharjoittajien toiminnassa avustavien puolisoitten pakolliseksi rekisteröinniksi ja sen varmistamiseksi, että avustavat puoliset voivat saada terveydenhuoltoa, työeläkettä, äitiysetuuksia, sijaispalveluja ja työkyvyttömyyskorvauksia koskevan vakuutusuojan. Direktiiviehdotuksella pyritään vastaamaan näihin vaatimuksiin.

Direktiivin soveltamisala

Direktiiviehdotuksen 3 artiklan mukaan "yhdenvertaisen kohtelun periaatteella tarkoitetaan, että minkäänlaista sukupuoleen perustuvaa syrjintää ei saa esiintyä välittömästi eikä välillisesti etenkin siviilisäädyn tai perheaseman perusteella eikä varsinkaan, kun on kysymyksessä yrityksen perustaminen, varustaminen tai laajentaminen taikka kaikenlaisen itsenäisen ammatinharjoittamisen käynnistäminen tai laajentaminen". Perustelujen mukaan säännöksellä kielletään syrjintä, joka liittyy yrityksen perustamiseen, varustamiseen tai laajentamiseen taikka kaikenlaisen itsenäisen ammatinharjoittamisen käynnistämiseen. Artiklan sanamuoto on merkittävästi perusteluja väljempi ja voi johtaa tulkintaongelmiin. Valiokunta pitää välttämättömänä, että direktiivin soveltamisala ilmaistaan selkeästi.

Direktiivin soveltamisala tulisi määritellä selkeästi myös suhteessa tavaroiden ja palvelujen tarjontaa koskevaan tasa-arvodirektiiviin. Näyttää siltä, että esimerkiksi naisyrityslainoihin tulisi soveltaa tavaroiden ja palvelujen tarjontaa koskevaa direktiiviä ja starttirahaan nyt käsiteltävää direktiiviehdotusta. Tämä ei välttämättä ole suuri ongelma silloin, kun syrjäntäkiellon ulottuvuus ja seuraamusjärjestelmät ovat yhdenmukaiset. Soveltamisalojen täsmällisyys on kuitenkin ehdottoman välttämätöntä, jos syrjäntäkiellon laajuus tai seuraamusjärjestelmä joltakin osin poikkeavat toisistaan.

Hyvitysseuraamus

Valiokunta yhtyy valtioneuvoston kantaan, jonka mukaan korvausta tai hyvitystä koskevan artiklan sisältöä ja tavoitteita tulisi selkiyttää erityisesti sen suhteen, millaisissa tilanteissa hyvitystä maksettaisiin ja mikä taho olisi maksuvelvollinen. Hyvityssäännöksen tarkka soveltamisala tulee olla selvillä, kun direktiiviä pannaan Suomessa täytäntöön lainsäädäntöä muuttamalla.

Syrjinnän määritelmät vastaavat muuta tasa-arvosääntelyä yhteisöoikeudessa. Direktiiviehdotuksesta tai sen perusteluista on kuitenkin vaikea hahmottaa, mitkä tahot voisivat joutua hyvi-

tysvastuuseen syrjinnästä. Tasa-arvolain 7 §:ssä oleva syrjinnän yleiskielto soveltuu laajasti mm. viranomaisten toimintaan ja tasa-arvovaltuutettu voi esittää tasa-arvolautakunnalle syrjivänä pidettävän toiminnan kieltämistä. Kieltopäätöksen tehosteeksi voidaan asettaa uhkasakko, mutta yksittäinen ammatinharjoittaja ei voi vaatia hyvitystä tasa-arvolain perusteella. Yhdenvertaisuuslain sääntely on tältä osin tiukempi ja sen perusteella voi olla mahdollista vaatia hyvitystä myös itsenäisen ammatin tai elinkeinon harjoittamisen edellytyksiin ja elinkeinotoiminnan tukeen liittyvästä syrjinnästä.

Direktiivin jatkokäsittelyn yhteydessä tulee pyrkiä selventämään, mitkä tahot voivat joutua vastuuseen syrjinnästä. Yrityksen perustaminen, varustaminen tai laajentaminen taikka kaikenlaisen itsenäisen ammatinharjoittamisen käynnistäminen tai laajentaminen pitävät sisällään myös sellaisia toimia, joissa päätöksentekijöinä tai muina vaikuttajina on muitakin kuin viranomaisia. Direktiivin toimenpanon kannalta on olennaista tietää, edellyttääkö direktiivi, että esimerkiksi lausuntoja antavat järjestöt tai muut yksityiset toimijat saatetaan näissä tilanteissa hyvitysvastuun piiriin.

Sukupuoleen perustuvan ja seksuaalisen häirinnän määrittäminen syrjinnäksi vastaa vallitsevaa yhteisöoikeudellista sääntelyä. Suomen tasa-arvolain mukaan häirintä on yleissäännöksellä kielletty, mutta hyvitystä voi vaatia vain työnantajalta, oppilaitokselta, etujärjestöltä taikka tavaran tai palvelun toimittajalta. Koska direktiiviehdotuksen mukaan häirinnästä seuraisi velvoite hyvityksen maksamiseen, on tärkeää, että direktiiviehdotuksen käsittelyn yhteydessä saadaan ainakin perusteluihin mahdollisimman täsmällinen tieto siitä, mille tahoille vastuu tarkoitetaan ulottaa.

Avustavan puolison määritelmä

Direktiiviehdotuksen 2 artiklan b-kohdan mukaan avustavalla puolisollla tarkoitetaan avopuolison lisäksi myös kansallisessa lainsäädännössä tunnustettua avopuolisoa. Avio- ja avopuoliso kuuluisi direktiivin soveltamisalaan silloin, kun hän ei ole työsuhteessa tai osakkaana

mutta osallistuu säännöllisesti ja kansallisessa lainsäädännössä säädetyin edellytyksin itsenäisen ammatinharjoittajan toimintaan ja suorittaa samoja tai avustavia tehtäviä. Avustavan puolison määritelmä on uusi. Nykyistä direktiiviä sovelletaan aviopuolisoon, joka olematta työsuhhteessa tai osakkaana osallistuu itsenäisen ammatinharjoittajan toimintaan samoja tai täydentäviä tehtäviä suorittaen, mutta häntä ei erikseen nimetä avustavaksi puolisoiksi.

Valiokunta pitää perusteltuna, että direktiivin soveltamisala laajennetaan koskemaan myös itsenäisen ammatinharjoittajan avopuolisoa. Ongelmallista on se, että direktiiviehdotuksessa avio- ja avopuolisot on nimetty avustaviksi puolisoiksi eli omaksi erilliseksi henkilöryhmäksi. Tästä syystä myös kansalliseen lainsäädäntöön pitäisi sisällyttää omat säännökset tämän henki-

löryhmän tunnistamiseksi ja erottamiseksi muista henkilöistä sekä antaa säännökset heidän oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan. Tämä olisi epätarkoituksenmukaista ja monimutkaistaisi tarpeettomasti Suomen sosiaaliturvalainsäädäntöä. Valiokunta pitää tärkeänä, että direktiiviehdotuksen jatkovalmistelussa artiklan sanamuoto muutetaan vastaamaan nykyisen direktiivin lähestymistapaa, jossa ei erikseen nimetä ja määritellä käsitettä avustava puoliso.

Lausunto

Lausuntonaan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta ilmoittaa,

että se yhtyy asiassa edellä esitetyin huomautuksin valtioneuvoston kantaan.

Helsingissä 29 päivänä huhtikuuta 2009

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Arto Satonen /kok
jäs. Susanna Haapoja /kesk
Anna-Maja Henriksson /r
Arja Karhuvaara /kok
Merja Kuusisto /sd
Merja Kyllönen /vas

Esa Lahtela /sd
Jari Larikka /kok
Paula Sihto /kesk
Katja Taimela /sd
Jyrki Yrttiaho /vas
vjäs. Juha Rehula /kesk.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Ritva Bäckström.